

3. РИНКОВІ МЕХАНІЗМИ ОБЛІКУ, АНАЛІЗУ ТА АУДИТУ В НАЦІОНАЛЬНІЙ ЕКОНОМІЦІ

УДК 336.225.6:334.722(477+485)

СИСТЕМА ОПОДАТКУВАННЯ ЯК ІНСТРУМЕНТ МОТИВАЦІЇ РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В ШВЕЦІЇ ТА УКРАЇНІ

Саєнко О.Р., к.е.н., доцент

*Запорізький національний університет
Україна, 69063, м. Запоріжжя, просп. Соборний, 66*

Saenko_er@mail.ru

У статті розглянуто систему оподаткування як інструмент активізації підприємницької діяльності, визначені питання стану податкової системи України в розрізі міжнародного рейтингу Світового банку, проведено порівняльний аналіз діючих систем оподаткування Швеції та України, висвітлено їх недоліки, переваги, вплив на розвиток країни, діяльність суб'єктів господарювання та добробут громадян, проведено аналіз порядку податкового адміністрування та механізму оподаткування прямими та непрямими податками. Проблема використання зарубіжного досвіду податкового реформування в рамках гармонізації української податкової системи зі світовою є надзвичайно актуальною, особливо за теперішніх економічних умов. У результаті проведеного дослідження встановлено місце України в міжнародних рейтингах і виявлено тенденцію до покращення показників, що характеризують податкову систему; проаналізовано чинне податкове законодавство України, що втілене в нормах Податкового кодексу, у порівнянні з податковим законодавством Швеції. На прикладі шведської моделі податкової системи обґрунтовано її ефективність при використанні достатньо високого рівня податкових відрахувань. Доведено необхідність системного удосконалення податкової політики України щодо розвитку економічних відносин та зростання бюджетних надходжень. Запропоновано напрями використання в Україні зарубіжного досвіду створення ефективних податкових систем. Зазначено, що процес оподаткування повинен сприяти реалізації політики зайнятості, впливати на розподіл доходів у напрямі забезпечення справедливості, а також створити бар'єр для використання тіньових схем сплати податків. Перспективами подальших досліджень у цьому напрямі є розробка заходів щодо вдосконалення вітчизняної податкової системи.

Ключові слова: податок, оподаткування, податкова система, ставка, прямі податки, непрямі податки, бюджетні надходження.

СИСТЕМА НАЛОГООБЛОЖЕНИЯ КАК ИНСТРУМЕНТ МОТИВАЦИИ РАЗВИТИЯ ПРЕДПРИНИМАТЕЛЬСКОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ В ШВЕЦИИ И УКРАИНЕ

Саєнко Е. Р., к.э.н., доцент

*Запорожский национальный университет
Украина, 69063, г. Запорожье, просп. Соборный, 66*

В статье рассмотрена система налогообложения как инструмент активизации предпринимательской деятельности, определены вопросы состояния налоговой системы Украины в разрезе международного рейтинга Всемирного банка, проведен сравнительный анализ действующих систем налогообложения Швеции и Украины, раскрыты их недостатки, преимущества, влияние на развитие страны, деятельность субъектов хозяйствования и благосостояние граждан, проведен анализ порядка налогового администрирования и механизма налогообложения прямыми и косвенными налогами. Проблема использования зарубежного опыта налогового реформирования в рамках гармонизации украинской налоговой системы с мировой чрезвычайно актуальна, особенно в нынешних экономических условиях. В результате проведенного исследования установлено место Украины в международных рейтингах и выявлена тенденция к улучшению показателей, характеризующих налоговую систему; проанализированы действующее налоговое законодательство Украины, воплощенное в нормах Налогового кодекса, по сравнению с налоговым законодательством Швеции. На примере шведской модели налоговой системы обоснована ее эффективность при использовании достаточно высокого уровня налоговых отчислений. Доказана необходимость системного усовершенствования налоговой

політики України по розвитку економічних відносин і росту бюджетних поступлень. Предложено напрямлення використання в Україні зарубіжного досвіду створення ефективних податкових систем. Зазначено, що процес податкування повинен сприяти реалізації політики зайнятості, впливати на розподіл доходів в напрямленні забезпечення справедливості, а також створити бар'єр для використання тіньових схем оплати податків. Перспективами подальших досліджень в даному напрямленні є розробка заходів по удосконаленню вітчизняної податкової системи.

Ключеві слова: податок, податкування, податкова система, ставка, прямі податки, косвенні податки, бюджетні поступлення.

TAX SYSTEM AS A TOOL OF MOTIVATION OF BUSINESS IN SWEDEN AND UKRAINE

Sayenko E.R., Ph. D. in Economics

*Zaporizhzhya National University
Ukraine, 69063, Zaporizhzhya Soborniy ave, 66*

The article describes the tax system as a tool for enhancing business activity, identified the issues condition of tax system of Ukraine in the context of the World Bank's international rating, made a comparative analysis of existing taxation systems in Sweden and the Ukraine, disclosed their defects, advantages, influence on the development of the country, business entities and citizens' welfare, made the analysis of the order of tax administration and tax mechanisms of direct and indirect taxes. The problem of using foreign experience of tax reforms in the framework of harmonization of the Ukrainian tax system with the world is extremely urgent, especially in the current economic conditions. The study established Ukraine's place in the international rankings, and showed a trend toward improvement of the indicators characterizing the tax system; analyzed the current tax legislation of Ukraine, embodied in the norms of the Tax Code, as compared with the tax legislation of Sweden. On the example, of the Swedish model of tax system grounded its effectiveness by using a sufficiently high level of tax deductions. Proved the necessity a system to improve the tax policy of Ukraine on the development of economic relations and the growth of budget revenues. Offered directions of use in Ukraine of foreign experience of creation of effective tax systems. It is noted that the assessment process should contribute to the implementation of employment policies affect the distribution of income in the direction ensuring fairness, but also create a barrier to the use of shady tax schemes. Prospects for further research in this direction is the development of measures to improve domestic of tax system.

Key words: Tax, taxation, tax system, rate, direct taxes, indirect taxes, budget revenues.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ

У рамках посилення інтеграційних та глобалізаційних процесів та, як наслідок, посилення міжнародної податкової конкуренції, існує необхідність порівняння податкових систем країн задля пошуку шляхів покращення позицій України на міжнародному рівні. Усе це можливо зробити завдяки вивченню досвіду інших країн та його застосування в процесі реформування власної податкової системи.

Слід зазначити, що в умовах реформування податкової системи України в науковій літературі недостатньо приділяється уваги висвітленню ефективності податкової системи та її оцінки в структурі міжнародних індексів та рейтингів. Виняткової актуальності це питання набуває через прагнення України до її рівноправної участі в європейських інтеграційних процесах та реформування вітчизняної системи оподаткування з метою підвищення її ефективності та конкурентоздатності.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ

Дослідженню податкових систем економічно розвинутих країн світу, а також порівнянню їх із системою оподаткування України присвячена незначна кількість наукових праць вітчизняних та іноземних вчених.

Доцільно виділити праці таких іноземних вчених: А. Афонсо, Р. Варсано, Р. Вебер, Д. Вілсон, У. Гейл Флет, Д. Даймонд, М. Деверо, С. Коліньон, К. Найкел, В. Оутс, Р. Перроті, Г. Табелліні, В. Танзі, Г. Таубер.

Вивченням проблематики реформування української податкової системи на основі досвіду економічно розвинутих країн займалися такі вітчизняні вчені: В. Андрущенко [1], З. Варналій [2], О. Василик, О. Вінниченко [3], В. Геєць, В. Козаченко, П. Мельник, В. Нусінов, А. Соколовська, Н. Хорошаєв.

ФОРМУЛЮВАННЯ ЦІЛЕЙ

Метою статті є проведення аналізу особливостей державного регулювання податкової системи Швеції, її переваг та недоліків, порівняння з чинною системою оподаткування України та визначення основних напрямів використання в Україні зарубіжного досвіду створення ефективних податкових систем.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ ДОСЛІДЖЕННЯ

Основною особливістю шведської податкової системи є її соціальна спрямованість. Згідно з нещодавно опублікованим дослідженням впливового експертного агентства США, Швеція знаходиться на першому місці продуктивності праці серед 12 найбільш розвинених країн Європи і світу [4].

Швеція є одним із світових економічних лідерів, маючи передову промисловість, високорозвинуте сільське господарство, розгалужені зовнішньоекономічні зв'язки та один із найвищих у світі рівнів захищеності населення. ВВП у 2015 році становив 473 млрд. дол., ВВП на душу населення – 48 тис.дол. (35 місце за рейтингом Міжнародного Валютного фонду).

Про ефективність шведської економіки свідчить і той факт, що в галузі матеріального виробництва виробляється майже 60% ВВП країни. Основою шведської економіки (¼ ВВП) є промисловість, що за рівнем автоматизації дещо поступається лише Японії. В Україні у 2015 році ВВП складав 91 млрд. дол., ВВП на душу населення – 2 тис. дол. (108 місце згідно з рейтингом). На рисунках 1, 2 подано динаміку ВВП Швеції та України відповідно.

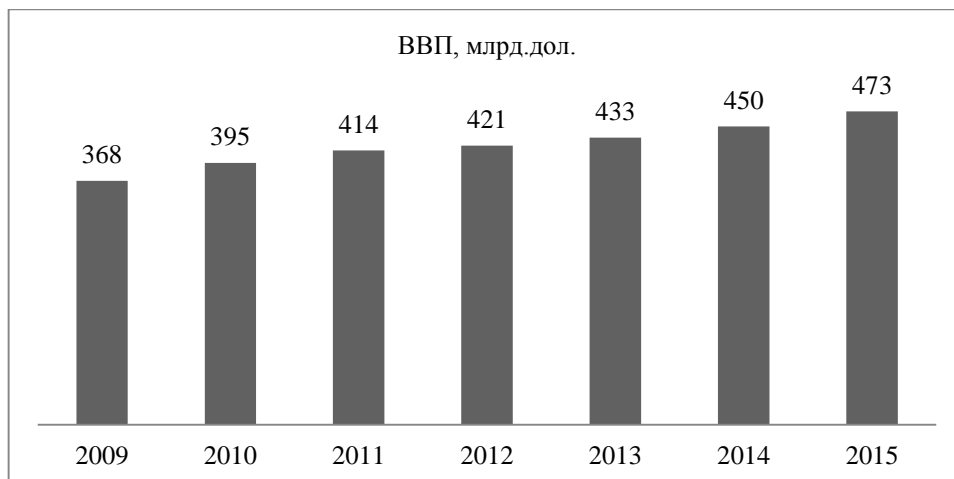

Рис. 1. Динаміка зміни валового внутрішнього продукту Швеції

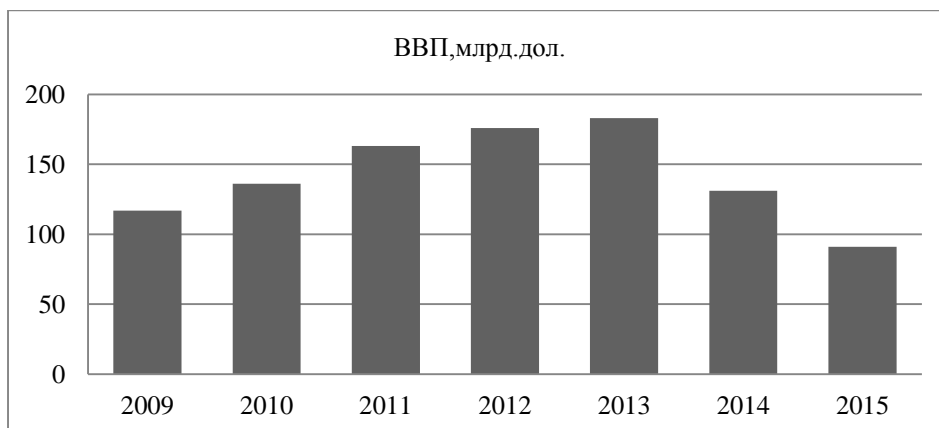

Рис. 2. Динаміка зміни валового внутрішнього продукту України

Одним із найбільш відомих та вагомих міжнародних рейтингів серед країн є рейтинг Світового банку Doing Business. Одним із критеріїв побудови цього рейтингу є стан оподаткування в країнах – рейтинг Paying Taxes.

При оцінці оподаткування експерти Світового Банку враховують такі критерії:

- загальна податкова ставка (% прибутку);
- кількість податкових платежів (на рік);
- кількість часу, витрачений на ведення звітності та сплату податків;
- податок на прибуток (% прибутку);
- податок і виплати з фонду заробітної плати (% прибутку);
- інші податки (% прибутку) [8].

Порівняно зі Швецією за даними Paying Taxes 2015 показники України значно відстають, що продемонстровано в таблиці 1.

Таблиця 1 – Порівняльний аналіз індикаторів ефективності податкової системи України, та Швеції

Індикатори	Україна	Швеція
Позиція у рейтингу	107	37
Кількість платежів за рік	5	6
Витрати часу за рік	350	122
Загальна податкова ставка	52,5	49,1

За показником «оподаткування» Україна покращила позиції, перемістившись за три роки з одного з 165 місця на 107.

Процедура оподаткування (в Україні) була полегшена шляхом:

- впровадження можливості електронного надання даних та оплати для середніх і великих підприємств;
- зменшення витрат часу на ведення звітності та сплату податків скоротилися на 141 годину;
- скорочення кількості податкових платежів (з 28 до 5);
- зниження сумарного податкового навантаження з 55,4% від чистого прибутку до 52,5%.

Аналіз зміни загальної податкової ставки за даними звітів 2009-2016 років наведено на рис. 3 [5].

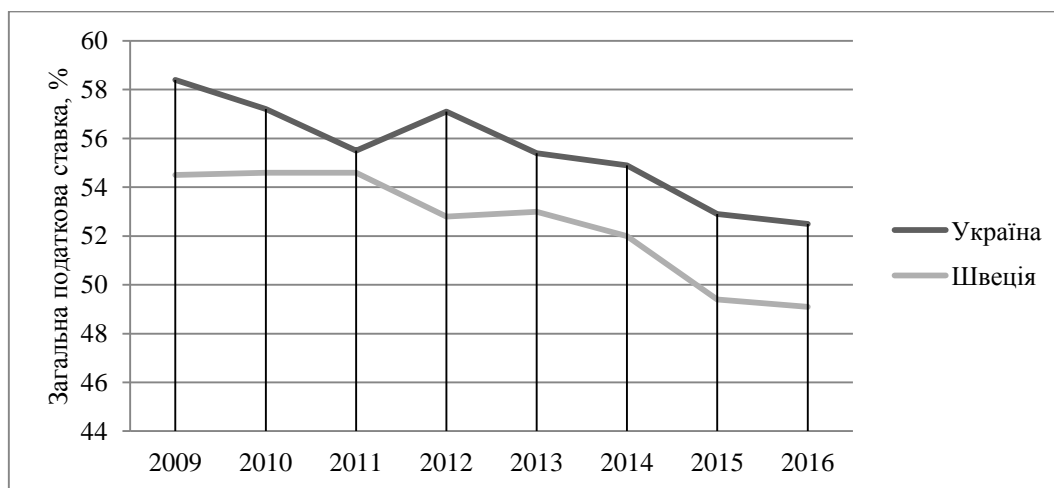

Рис. 3 Динаміка зміни загальної податкової ставки 2009-2016

Як свідчать дані, податкове навантаження Швеції та України має схожу тенденцію розвитку, що позитивно характеризує податкові реформи в Україні.

Розвиток системи оподаткування у Швеції відбувається під впливом загальної економічної ситуації в країні, для якої є характерними такі тенденції: стабільність та незмінність протягом багатьох років загальних правил стягнення податків; високий ступінь розвитку регулятивної системи; постійна орієнтація держави на підтримку структуровідновлювальної рівноваги; гнучкість, вибірковість щодо спрямованості комплексу пільг та санкцій на реалізацію загальних цілей соціально-економічної політики; чутливість до змін у формуванні доходів об'єктів оподаткування; постійна протиінфляційна політика; гнучкість різних податків та ставок залежно від грошового обороту; охоплення різноманітними податками грошової, майнової та натуральної власності як об'єктів оподаткування.

Відомо, що у Швеції найвищі податки у світі. Міжнародна статистика засвідчує, що Швеція належить до низки країн, де доля податків в загальній сумі валового національного продукту дуже висока. Шведська модель соціального забезпечення охоплює все населення країни і будується за принципом його повного фінансування за рахунок податків. Унаслідок цього шведи платять великий відсоток свого доходу як податок, порівняно з іншими країнами з таким рівнем розвитку. Слід зазначити, що більшість цих коштів повертається до платників у вигляді отриманих від держави послуг, тоді як податок з підприємств у Швеції нижчий, ніж в інших країнах, і шведські компанії сплачують менший відсоток своїх доходів як податок, ніж компанії в США, Японії та Німеччині.

Центральні органи Швеції визначають як державні, так і комунальні податки, але окремі податки місцеві органи влади мають право встановлювати на власний розсуд. Особливим є підхід шведів до структури податків. Найбільшу частку займають непрямі податки, персональні податки та соціальні платежі. З усіх сум 28% – непрямі податки, корпоративний податок – 17%, 26% – податок на персональні доходи, 6% – на майно та близько 23% відходять на соціальні послуги.

Прибуткова частина бюджету Швеції складається з таких надходжень: – збори, що стягуються з працедавців (витрати на соціальне страхування), з яких виплачуються пенсії, медичні страховки й інші соціальні виплати;

- кожен працедавець, колективний або індивідуальний, сплачує до бюджету так звані соціальні внески, що складають приблизно третину заробітку кожного робітника і службовця. Ці засоби йдуть на покриття пенсійних і медичних витрат [7].

Близько 60% усіх витрат використовується на соціальне забезпечення, охорону здоров'я, освіту та культуру. Результатом проведення такої політики є високий рівень соціального забезпечення громадян країни, особливо пенсіонерів та інвалідів. У порівнянні з Україною ці показники значно більші, в Україні на соціальне забезпечення виділяється близько 10% цих коштів.

Соціальні проблеми Швеції вирішуються шляхом підвищення зайнятості, на що витрачаються досить значні кошти. Але за останні роки в економіці Швеції з'явилися і деякі несприятливі зміни: зросли порівняно з прогнозованими темпи інфляції (на 2%), збільшилися витрати на робочу силу, знизилися темпи зростання ВВП та продуктивності праці.

Прогресивне оподаткування високих доходів має суттєвий вплив на покращення рівня життя різних верств населення Швеції. У результаті проведення такої політики шведи мають найменшу у світі різницю між найвищим та найнижчим рівнем споживання.

Сьогодні приватні особи сплачують прибутковий податок і державі, і місцевим органам управління, тоді як юридичні особи (за винятком домоволодіння громадян, що померли) обкладаються тільки загальнодержавним прибутковим податком. Рівень загальнодержавного прибуткового податку для фірм складає 22%. Місцевий прибутковий податок визначається так: щорічно всі місцеві органи управління вирішують, яку частку від доходу оподаткування складатиме податок. У середньому рівень місцевого прибуткового податку складає

приблизно 31% від доходу оподаткування. Система збору податків у Швеції упорядкована так, що податкові платежі здійснюються поступово протягом року. Така система називається «Сплата у міру отримання доходів».

Досить цікавим відносно України є ПДВ в Швеції. Якщо обороти менше 1 млн крон, то реєстрація, як платника ПДВ є необов'язковою. Звичайна ставка ПДВ – 25%, а знижена – 12% з продуктів харчування й послуг туризму. Найнижчою є ставка – 6% з внутрішніх пасажирських перевезень в тому числі гірськолижних підйомників, книг і газет, певних спортивних та культурно-масових заходів; а експорт товарів, палива для літаків, морських і повітряних суден для комерційного транспорту і послуг, пов'язаних із ними і рецептурних препаратів (0 відсотків). Поставки деяких товарів і послуг, звільняються від ПДВ, які стосуються наприклад охорони здоров'я, освіти, фінансові та страхові послуги, а також продаж і здача в оренду нерухомого майна [6].

Відповідно до Податкового кодексу України платником ПДВ є особа, у яких обсяг оподатковуваних операцій у яких за останні 12 календарних місяців перевищує 1000 000 гривень (без урахування ПДВ). В Україні діють дві ставки оподаткування ПДВ: 0% та 20%. Усі операції, що підлягають оподаткуванню ПДВ, крім операцій, що не є об'єктами оподаткування, звільненими від оподаткування та операції, до яких застосовується нульова ставка, оподатковуються за ставкою 20%. Нульовою ставкою оподатковується експорт товарів, послуг.

Платниками прибуткового податку у Швеції є фізичні особи – резиденти Швеції, фізичні особи, які раніше проживали в Швеції, в разі наявності житла («постійний дім») або сім'ї у Швеції, а також іноземці, у разі перебування на території Швеції більше 183 днів протягом податкового періоду (календарного року). У Швеції застосовується прогресивна шкала оподаткування, за якою ставки прибуткового податку становлять від 30 до 57%. Прибутковий податок у Швеції складається з двох частин: муніципальний податок від 28,9% до 34,2% і національний податок від 20 % до 25 %. Податкова база включає в себе дохід від підприємницької діяльності, дохід від роботи за наймом і дохід від капіталу.

ВИСНОВКИ

Отже, те, що податкові системи різних країн склалися під впливом різних економічних, політичних та соціальних умов, пояснює їхню недосконалість. Це зумовлює ту обставину, що в різних країнах ведеться постійний пошук оптимальних варіантів у галузі оподаткування.

Проблема реформування податкової системи України залишається однією з найбільш актуальних економічних проблем сьогодення. Потребують нагального вирішення питання балансу інтересів держави та платників податку. Основним напрямом розвитку податкової системи України як основи для її вдосконалення може бути більш активне втілення ґрунтовних принципів оподаткування, що є надбанням багатьох поколінь економістів і практиків у Швеції. Сьогодні у Швеції податкова система дійсно впливає на стабілізацію економічного циклу, стимулювання економічного зростання, обмеження інфляції та безробіття.

Виходячи з того, що основним джерелом доходу бюджету України залишаються саме податкові надходження (близько 70% у сумі всіх доходів бюджету), слід звернути увагу на ті інструменти, завдяки яким розвинуті країни з високим податковим навантаженням залишаються серед конкуретоспроможних країн світу. Кожен громадянин країни повинен бути впевнений у тому, що при виникненні будь-якої ситуації держава повністю підтримає його. Довіра до органів влади – чи не найголовніший чинник побудови ефективної економіки. На підставі цього, у Швеції високе податкове навантаження виправдовується наступними чинниками:

- високий рівень соціального захисту (безкоштовна освіта, медичне обслуговування, матеріальні підтримки, високі пенсії);

- високий рівень екологізації податкової системи (фіскальні засоби мають використовуватися як економічні інструменти для стимулювання дбайливого ставлення до довкілля);
- стабільність та незмінність протягом кількох років загальних правил стягнення податків;
- один із найнижчих рівнів бідності у світі.

Згідно з опублікованими дослідженнями впливового експертного агентства США, Швеція знаходиться на першому місці по зростанню продуктивності праці серед 12 найбільш розвинених країн Європи і світу. На першому місці Швеція і по конкурентоспроможності найбільших шведських індустріальних концернів.

Отже, на прикладі Швеції можна зробити висновок про те, що розумно побудована податкова система, що органічно вписується у всі суспільно-державні структури, здатна забезпечувати ефективність економічної моделі навіть всупереч достатньо високому рівню податкових відрахувань.

ЛІТЕРАТУРА

1. Андрущенко В.Л. Морально-етичні імперативи податків та оподаткування (західна традиція): [монографія] / В.Л. Андрущенко, Т. В. Тучак. – К. : Алерта, 2013. – 384 с.
2. Варналій З. Підвищення ефективності податкової політики як чинник конкурентоспроможності підприємництва України / З. Варналій // Теоретичні та прикладні питання економіки : зб. наук. пр. – К. : Вид.-полігр. центр «Київський університет», 2009. – Вип. 19. – 379 с.
3. Вінниченко О. Л. Аналіз закордонного досвіду використання спрощеної системи оподаткування / О. Л. Вінниченко // Вісник ХНЕУ ім. С. Кузнеця. – 2013. – №4. – С. 85-90.
4. Податкова система Швеції [Електронний ресурс] / Офіційний сайт Державної фіскальної служби. – Режим доступу : <http://sfs.gov.ua/arhiv/modernizatsiya-dps-ukraini/arkchiv/mijnarodniy-dosvid-rozvitk/dosvid-modernizachii-krain-svity/shvetsia/>
5. Річний звіт «Paying Taxes 2015: The global picture» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.pwc.com/gx/en/paying-taxes/assets/pwc-paying-taxes-2015.pdf>
6. History of the Swedish tax system. From the beginning of the 20th century to the great tax reform [Електронний ресурс] // Government Offices of Sweden – Режим доступу : <http://www.sweden.gov.se/sb/d/9509/a/94915>
7. Penne R. The Tax Policy Briefing Book A Citizens Guide for the 2012 Election and Beyond / R. Penne. – Washington : Urban-Brookings Tax Policy Center, 2008. – 457 p.
8. World Bank national accounts data [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://data.worldbank.org/>

REFERENCES

1. Andruschenko V.L. (2013), *Moral 'no-etychni imperatyvy podatkiv ta opodatkuvannia (zakhidna tradytsiia)* [Moral and ethical imperatives taxes and tax (western tradition)], Alerta, Kyiv, Ukraine.
2. Varnalij, Z (2009), “Improving the effectiveness of fiscal policy as a factor in business competitiveness Ukraine”, *Teoretychni ta prykladni pytannia ekonomiky* [Theoretical and Applied Economics questions], *Zbirka naykovih prats'* [Scientific publication], Vydavnycho-polihrafichnyj tsentr «Kyivs'kyj universytet», Kyiv, Ukraine, pp. 379.
3. Vinnychenko, O. L. (2013), “Analysis of foreign experience to a simplified tax system”, *Visnyk KhNEU im. S. Kuznetsia*, no. 4, pp. 85–90.
4. The official site of State Fiscal Service (2015), “The tax system of Sweden“, available at: <http://sfs.gov.ua/arhiv/modernizatsiya-dps-ukraini/arkchiv/mijnarodniy-dosvid-rozvitk/dosvid-modernizachii-krain-svity/shvetsia/> (Accessed 27 January 2015).
5. The annual report (2015), “Paying Taxes 2015: The global picture“, available at: <http://www.pwc.com/gx/en/paying-taxes/assets/pwc-paying-taxes-2015.pdf> (Accessed 2015).
6. The official site of Government Offices of Sweden (2014), “From the beginning of the 20th century to the great tax reform“, available at: <http://www.sweden.gov.se/sb/d/9509/a/94915> (Accessed 24 September 2014).
7. Penne, R. (2008), *Tax Policy Briefing Book A Citizens Guide for ' the 2012 Election and Beyond*, Urban-Brookings Tax Policy Center, Washington, USA
8. World Bank national accounts data (2016), “Research report”, available at: <http://data.worldbank.org/> (Accessed 2 may 2016).